

18/4/84

Μιά σπηνή από την ταινία «Διαθήκη». Μιά 'μόνα - κούρτιο» και τὰ παιδιά της προσπαθούν νά επιβιώσουν μετά την πυρηνική καταστροφή.

Δέκα αιώνες καλλιτεχνικής δημιουργίας Οι θησαυροί της Θεσσαλονίκης σέ βυζαντινά μνημεία τέχνης

Συλλογιστής

Ρεπερτόριο χωρίς τόλημ

Η διοίκηση, η διεύθυνση και τὰ άλλα αρμόδια όργανα τού ΚΘΒΕ φαίνεται νά πάσχουν ν' ανακινώσουν τὸ ρεπερτόριο τῆς ἐπόμενης χειμερινῆς περιόδου ἐγκαίρως (σ' αὐτό, ὁμολογούμενος, πέτυχαν ρεζιόφ) ἀλλὰ, δυστυχῶς, ἔδειξαν κι αὐτὴ τὴ φορά ὅτι τοὺς λείπουν ἡ τόλημ καὶ ἡ πρωτοτυπία καὶ ὅτι περισσότερο θέλγονται ἀπὸ τοὺς περιριατισμοὺς καὶ τὰ παχυνθία πιστεύοντας, ἰσως, πὺς εἶναι ὑπάρχει πρωτοτυπία. Νοτὸσο, ἡ συνολικὴ εἰκόνα τού ρεπερτορίου μοῖρζει δεκατέρες 1950 καὶ 1960, ἐνῶ εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀπουσία ἐνὸς σημαντικοῦ ἔργου, ἑλληνικοῦ ἢ ξένου, τῆς τελευταίας δεκαετίας ἔστω.

Θὰ παρατηρήσουμε, λοιπὸν, περιληπτικὸ τὸ ἔξις γιὰ τὸ ρεπερτόριο αὐτό:

Μεγάλῃ ἡ ἀκτινοβολία τῆς οὐμβασιλεύουσας σέ ὅλη τὴν Μακεδονία καὶ στοὺς γείτονες.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ «ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ»

Μιά ταινία γιὰ τὸ πυρηνικὸ ὄλοκαύτωμα

ΑΝΑΖΗΤΗΣΙΝΤΑΣ ἘΝΑ ΝΕΟ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΚΛΟΥΖΩ

Στόν καιρὸ μαρ οἱ ταινίες τῆς διεθνούς πολιτικῆς ἐπιθετικότητας μεταξὺ τῶν ἐθνῶν (καὶ ἰδιαίτερα μεταξὺ Ηνωμένων Πολιτειῶν καὶ Σοβιετικῆς Ἐνωσης) ἔχουν πάρει μὴ ἰδιαίτερη σημασία, καθῶς μεγαλώνει τὸ ἀπόθεμα τῶν πυρηνικῶν ὁπλῶν καὶ στὶς δύο παρατάξεις καὶ ἐντείνεται ἡ κρουσθὶ διαμαρτυρίας γιὰ ἕνα πιθανὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ κικανητή μαρ.

Μέ τὸ θέμα τού πυρηνικοῦ πολέμου ὁ ἀμερικανικός κινηματογράφος ἀπέφουσε νὰ ἀσχοληθεῖ (μιά κακὴ ἀνάμνηση τῆς ἀτομικῆς βόμβας βρισκόμεναι στὴν ταινία τού Ρενὰι «Χιροσίμα, ἀγάπη μου»), ἀλλὰ τῶρα κάτι ἔχει ἀλλάξει. Πρὶν λίγων καιρῶ εἶδαμ τὴν «Ἐπόμενη μέρα» ποὺ γυρίστηκε γιὰ τὴν τηλεόραση, καὶ τῶρα προβάλλεται στὶς ἔξενες χώρες τὸ φιλμ «Διαθήκη» ποὺ ἀναφέρεται στὴν καταστροφή ποὺ θὰ φέρει στὸν κόσμο μιὰ πυρηνικὴ σύγκρουση. Ἀντιθέτα μὲ τὸ τι ἔδειχνε ἡ «Ἐπόμενη μέρα», τὸ φιλμ αὐτὸ τῆς Λύν Ἀλμυαν (εἶναι ἡ πρῶτὴ τῆς ταινία) δὲν δείχνει τὴν φρίκη τῆς ἐκρήξεως μὲ ἔξωτερικὲς εἰκόνας, ἀλλὰ τὸ τι ἀκολουθεῖ μετὰ ἀπὸ μιὰ πυρηνικὴ ἐπίθεση σέ μιὰ μικρὴ πόλη τῆς Καλιφόρνιας. Μιά μητέρα μὲνει μὲ τὰ τρία παιδιὰ μόνη τῆς καὶ ἀγωνίζεται νὰ ἐπιβιώσει. Σχετικὰ ὁ Ρεξ Ρόιντ, κριτικὸς τῆς «Νιού Γκὶρκ Πόστ» ἐγράψε:

«Ποιητικὸ καὶ ἐνοχλητικὸ, τὸ φιλμ «Διαθήκη» εἶναι ἡ πιὸ σημαντικὴ διαμαρτυρία γιὰ ἀσοφλισμὸ ποὺ εἶδε ποτὲ ὁ κινηματογράφος. Εἶναι ἕνα ἐντυπωσιακὸ καὶ συνταρακτικὸ ζήτημα ποὺ θὰ σᾶς κινήσει πολὺ ἀφοῦ θὰ ἔχετε φτάσει ἀπὸ τὸν κινηματογράφο».

Απὸ τὴν ἄλλη μερὴ ἡ σκηνοθέτης καὶ παραγωγός τοῦ φιλμ Λύν Ἀλμυαν, ποὺ χρησιμοποίησε ὡς βῆμα γιὰ τὴν ταινία τὴν τῆς μιμιστῆρα τού Κάρελ Ἀμην «Τελευταία διαθήκη», δήλωσε πὺς ἄλλαξε ἡ ὄψη τῆς ἀπέναντι στὰ διεθνῆ θέματα ἀπὸ τότε ποὺ ἀπέκτησε μωρὸ, γιὰτὶ σκέφτηκε πὺς ἐνῶ ὁι μητέρες δίδουν ζωῆ, ὑπάρχει ὁπὸ

Κάποιος γράφει ὁ Πελεκανίδης: «Ἀν δὲν εἶχε μείνει ἄλλος τόπος ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορία (τὴ βυζαντινὴ), ποὺ νά μαρτυρεῖ γιὰ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἶχαν περισωθεί μόνον τὰ μνημεία τῆς Θεσσαλονίκης, θὰ ἦταν σέ βῆμα ὁ καλοπροαίρετος ἱστορικός νά συνδέσει μὲ ἀνεση, βασίζοντας τῆς παρατηρήσεις τοῦ πάνω σ' αὐτὰ, ἕνα μεγάλο καὶ σπουδαῖο τμήμα τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ βυζαντινοῦ». Εὐτυχῶς, πάντως, δὲν εἶναι μόνον στὴ Θεσσαλονικὴ ποὺ θάλεπει κανεὶς τὸν πλοῦτο τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀλλὰ εἶναι πᾶμπλαυτὴ ἡ Θεσσαλονικῆ.

Περπατώντας στὴ σημερινὴ πόλιν, περνώντας ἐξω ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιᾶς τῆς ἰσως δὲν ὑποπτεύεται κανεὶς τὸν πλοῦτο αὐτό, ποὺ καλλιτεχνικὰ καὶ χρονικά καὶ εἰδολογικά τῆς βυζαντινῆς τέχνης, μὲ τὰ μωσαϊκὰ ποὺ ξεκινᾶν ἀπὸ τὴ ρωμαϊκὴ Ροτόντα καὶ φτάνουν στὶς ἐκκλησιᾶς καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῶν τελευταίων αἰῶνων πρὶν τὸ σκοτάδι τῶν πέντε αἰῶνων τῆς τουρκερικῆς κατοχῆς, ποὺ περιλαμβάνουν σπουδαία ἀρχιτεκτονικῆς, ζωγραφικῆς, ἀνογραφίας, ταυχογραφίας, ψηφιδωτοῦ, μικρογραφίας.

Ἡ ὑμθασιλεύουσα Θεσσαλονικῆ, τὰ δεῦτερο σέ μέγεθος καὶ σημασία πολιτικὰ καὶ πνευματικὸ κέντρο τῆς ὄχονοις αὐτοκρατορίας, ἦταν φυσικὸ νά συγκεντρώσει καλλιτέχνες καὶ πνευματικούς ἀνθρώπους ὄλειας, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ νά ἔχει μιὰ τέση ἀνθρώπων ποὺ καταλόβαιναν καὶ ἀναρπύσαν τὴν τέχνη. Στούς πρώτους αἰῶνες τῆς βυζαντινῆς Θεσσαλονικῆς ζοῦν δεμῆμα μεταξὺ τῶν ἠ ἀνατολῆ, ὁ ελληνομαρὸς καὶ ὁ χριστιανισμός. Ἀπὸ τόν 5ο αἰῶνα στὴ μονὴ τοῦ Λαπίου, ποὺ δημιουργηθεῖν θυμαῖα ἔργα.

Ἡ ἐξέλιξη

Μὰ τὸν ἴδιο αἰῶνα θὰ δημιουργηθεῖν τὸ ψηφιδωτὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὅπου τὸ ἀνατολικὸ καὶ τὸ ἑλληνικὸ στοιχείο γίνονται δεμῆμα. Στόν ἴδιο ναο, τόν 8ομο αἰῶνα, οἱ μορφεὲς ἀλλάζουν. Καὶ στὶς ἀρχές τού 9ομο αἰῶνα ἔχομε μιὰ μεταβατικὴ περίοδο καὶ ἄλλες ἐξελίξεις ἔχομε σ' ὅλους τὸς αἰῶνες, μέχρι τόν 14ο. Ἐτοὶ ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι μεγάλῃ σημασία ὡς ἀρχιτεκτονικῆς τύπος γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς βυζαντινῆς ναοδοσίας, ἀλλὰ ἐξ ἴσου μεγάλη σημασία γιὰ τὰ ρεῖματα τέχνης ποὺ ἐμφανίστηκαν στὴ διαδορῆ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους... Οἱ μορφεὲς στὸν

Οἱ νεώτεροι ναοί

Στὰ 1028 χτίζεται ἡ Παναγία τῶν Χαλκαίων κι ὀργότερα ἐκκλησιᾶς θαυμάσιες ὡν τὴν Ἁγία Ἀκατερίνη καὶ τὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ποὺ τὸ ἐξωτερικὸ του χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Ντέιβιντ Τόλημπος Ράις, σὸ τίθλο του «Τέχνη τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς», ὡν ὀριστοῦργημα διακοσμῶσεως μὲ βασικὸ στοιχείο τὸν πλινό. Φυσικὴ ἡ Θεσσαλονικῆ ἀκολουθεῖ τὴν Κωνσταντινούπολη στὶς τεχνοπρίες, ἀλλὰ δίνει τὰ στοιχεῖα πὺς ἔντονα χωρὶς, ὡστόσο, νά χάνει τὸ μέτρα.

ρά τὴ μερικὴ καταστροφή τους ἀπὸ τοὺς κατοκτητές, ἀποεικνύονται μοναδικὰ καθῶς ἐφευδουν ἀπὸ τὴν τεχνοπρία τῆς Κωνσταντινούπολης. Ἐξος τὸ ὁπαρόμωλο αἰῶλο τῶν ταυχογραφίων τού ταπεινοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Ὀρφανοῦ, μαρτυροῦν τὴ δύναμη τῶν καλλιτεχνικῶν κατακτήσεων τῆς βυζαντινῆς τέχνης στὴ μθασιλεύουσα. Κλείνει μοναδικὸς ἠσοφιστορὸς ἡ Θεσσαλονικῆ μὲς στὶς ἐκκλησιᾶς τῆς, μοναδικὸς καὶ πολὺτιμος σ' ὅλοιο τόν κόσμο.

κλίμα τῶν ὀρθιμοῦ τῶν ἔργων ποὺ δημιουργηθήκαν στὴν πᾶλη αὐτὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Οἱ Ἕλληνες καλλιτέχνες

Ὁ καθηγητῆς Ευγνόπουλος, ποὺ πολλὰ τοῦ ὀφείλει ἡ βυζαντινὴ Θεσσαλονικῆ γιὰ τῆς ἐργασίες του, τονίζει ὅτι ὑπῆρχε μὴ ἰδιαίτερη σχολὴ καλλιτεχνῶν στὴ Θεσσαλονικῆ, ποὺ ὀχι μόνον ὄνθισε στὴν πόλη αὐτὴ, ἀλλὰ ἐπῆρασε δὲλαίκτηρη τὴ Μακεδονία. Ἡ ἐργασία τῆς σχολῆς αὐτῆς, ὀπως γράφει ὁ Ράις, σὸ τίθλο ποὺ ἀναφέραμε καὶ προηγουμένως, μπορεῖ νὸ ἦταν λιγότερο κομψὴ καὶ λιγότερο λαμπρὴ ἀπὸ ἐκείνη τῆς πρωτεύουσας, ἀλλὰ ἔδειχνε μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ρεαλισμὸ καὶ τὴ ζωντανὴ ἔκφραση. Οἱ Ἕλληνες καλλιτέχνες ποὺ δημιουργοῦσαν τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἦταν ὁ Ἀσπραῖος, ὁ Μιχαήλ, ὁ Εὐτύχιος καὶ ἰδιαίτερα τὸ Πανσελῆνος, ὁ ζωγράφος τῶν πολεμιστῶν Ἁγίων τού πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὀρους. Ἀρχικά πίστευαν ὅτι ὁ Πανσελῆνος εἶχε ὀκει τόν 16ο αἰῶνα, μὰ ὁ ἐργασίες τοῦ Ευγνόπουλου, ἀπέδειξαν ὅτι τὸ ἔργα τοῦ Πανσελῆνου πρῆπει νὰ τοποθετηθοῖν χρονικά ἀνάμεσα σὸ 1282 καὶ σὸ 1328. Ἡ ἀκόμη ὁ καθηγητῆς αὐτὸς εἶχε πει ὅτι ταυχογραφίες τοῦ παρεκκλήσιου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου πρῆπει νὰ ἀποδοθοῖν στὸν Πανσελῆνο. Ἐν δὲ πρῆπει νὰ ληραμονεῖται ἀκόμη, τὸ γεγονός ὅτι κοντὰ στὴ Θεσσαλονικῆ, πὺς κοντὰ ἀπὸ κῆδος ἄλλα μεγάλα κέντρα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, βρισκείται τὸ Ἅγιον Ὀρος, ἡ μοναδικὴ στὸν κόσμο μοναστικὴ πολιτεία ποὺ ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερο θεματοφύλακα τῆς βυζαντινῆς τέχνης πολλῶν αἰῶνων. Καθῶς δέχτηκε τῆς μικρότερες καταστροφές, σὸ ὅσοι μὲ τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, διατήρησε ἕνα πλοῦτο ὀπὸ εἰκόνας, ὀνογογραφίες, μικρογραφίες, σκεῦη, ἐνόμια, τίθλια ποὺ χρονικά δίδουν ἕνα σημαντικό φάσμα τῆς τέχνης τοῦ βυζαντινοῦ. Εἶναι ἀναμφισβόλο ὅτι ἡ Θεσσαλονικῆ βρισκόμεναι ὀχι ὀχι ἀμεση ὀσέση καὶ ἄλληλεπίδραση μὲ τὸν Ἄθω καὶ πᾶς ἡ τέχνης τῆς, καὶ γενεότερη ὁ πολιτισμὸς τῆς, ἐπῆραστήτηκαν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὀρος καὶ τὸ ἐπῆρασαν ὀπὸ τὴν ὀψηφίω ὀχι πολλοὶ Θεσσαλονικεῖς ἐργάστηκαν καὶ δημιουργοῦσαν ἐκεῖ.

Ψηφιδωτὸ ἀπὸ τόν τρούλο τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονικῆς τοῦ 9ομο αἰῶνα. Ἐργὸ ὀπαράμωλης τέχνης

ριοχῆ. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς Θεσσαλονικῆς, ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴ ὀψηφίω, δὲν περιορίζεται μόνον στὸν χώρο ποὺ σήμερα ἀνήκει σὸ ἑλληνικὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ στὴν παλαιὰ Σερβία καὶ στὴ Βουλγαρία. Οἱ ἐκκλησιᾶς αὐτῶν καὶ τῶν χωρῶν αὐτῶν, μὲ τῆς ἀνογραφίας τους, τῆς ταυχογρα-

φὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἡ τῆση αὐτῆ, τίθλια σὸ πολλὰ καὶ παλύμορφα κεραμοσυρήματα, χρησιμοποιεῖ τῆς πᾶκας μὲ τὸ γυαλὶ καὶ τὸ σμάτσο. Στὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου θάλεπει κανεὶς τὴν ἀπόδωση τῆς τέχνης αὐτῆς.

Θὰ περιμενε κανεὶς, ὑστερα ἀπὸ τὸ ἀνασῆματα τῆς περιόδου ποὺ τελειώνει, νὰ δεῖ, τοῦλάχιστον τὸ 1984-85, κάτι πὺς καινούριο, πὺς ταυμορὸ, πὺς σημαντικό καὶ θὰ πρῆμεινε κανεὶς δικαιολογημένα ἀπὸ ἀνθρώπων ποὺ, κατὰ τέκμηρην, παρακλῶσοῦθαὸν τὸ σύγχρονο θέατρο στὴν Ἑλλάδα καὶ σὸ ἐξωτερικὸ. Δυστυχῶς, ὀμως, οἱ ἑλλῆβες διαμειόβονται.

Τὸ ΚΘΒΕ «τὸντὰ»
στὴν περὶοδὴ

